

Wie is verantwoordelijk voor klimaatcrisis? Zeg het maar

Scène uit 'De Zaak Shell'. Beeld Karin Jonkers

Toneelschrijvers Anoek Nuyens en Rebekka de Wit maakten een voorstelling over de klimaatcrisis. Het werd een soort whodunit? Wie is verantwoordelijk? Shell, de overheid, of de consument?

Frank Straver 5 november 2020, 22:19

“En-en”, zegt de Shell-directeur, strak in pak. “En-en.” Hij wiegt zijn wijsvinger, op het ritme van die herhaling. Volgens de oliebaas, gespeeld door acteur Jaap Spijkers, hebben verwende consumenten strijdige verlangens, steeds weer. “Schone lucht, én elk jaar een vliegreis naar een bestemming waar u eigenlijk niets te zoeken heeft.” Lagere CO₂-uitstoot, én thuis kip braden in de gasoven. Een leefbare aarde, én een dikke auto voor de deur. “U tankt alleen maar meer”, zegt hij met strenge blik tegen de dertig toeschouwers in theater Frascati. Net voordat alle theaters woensdag, bij wijze van coronamaatregel, op slot gingen.

De voorstelling ‘De zaak Shell’ dwingt de toeschouwers tot het aanhoren van de berispende woorden uit de mond van de directeur van het olie- en gasbedrijf, in de realiteit Ben van Beurden – al valt diens naam niet. “U vraagt, wij draaien”, wrijft hij het publiek in. Alle toeschouwers zijn immers zelf consumenten die wonen, reizen en consumeren. Theatermakers Anoek Nuyens (36) en Rebekka de Wit (34) vatten zo treffend samen wat de topman van Shell de laatste jaren, in allerlei bewoordingen, uitdraagt. Shell pompt de olie en gasvoorraden op waar ‘we’ als samenleving om vragen. Ofwel, alle consumenten samen hebben de klimaatcrisis op hun geweten.

Die beschuldiging, uit de mond van een topman die innovatie predikt, maar tegelijk olie blijft oppompen, staat de rest van het theaterstuk ter discussie in een rondgang langs anderen. Zo maken Nuyens en De Wit een soort whodunit van de klimaatcrisis.

Is de schuldige inderdaad ‘de consument’, vertolkt door actrice Janneke Remmers, die door al het shoppen verantwoordelijk moet worden gehouden voor de broeikasproblemen in de wereld? Ergens wel, denk je even, als Remmers, frunnikend aan haar slobbertrui, vertelt dat ze de vetrollen van overconsumptie en stilzitten achter haar energieslurpende PC wilde oplossen door af te vallen door een ‘trilplaat met zonnecellen van gerecycled plastic’ te kopen bij een elektronicazaak. Eigenlijk wil Remmers al die spullen niet kopen, zegt ze, maar ze laat zich verleiden als ze ‘na een dag vergaderen met dikke wallen’ voor het schap staat. “Kun je de verantwoordelijkheid dat de tonijn uitsterft bij mij leggen”, schreeuwt ze wanhopig uit. Punt gemaakt: consumenten zitten deels klem, in het systeem van verspilling en consumptie.

Aangeklaagd

“De klimaatcrisis is een verantwoordelijkheidscrisis”, constateren theatermakers Nuyens en De Wit. Want terwijl burgers, politici, bedrijven, wetenschappers en scholieren naar elkaar wijzen, gebeurt er te weinig om het klimaatprobleem op te lossen.

Een unieke poging om tot een doorbraak te komen, het aanklagen van Shell door Milieudefensie, was aanleiding om het theaterstuk te schrijven. Milieudefensie eist geen boete, maar een koerswijziging naar duurzaamheid bij Shell. Nuyens en De Wit ontwikkelden hun theaterstuk in samenwerking met die milieuorganisatie. Van sponsoring of bemoeienis is geen sprake. Milieudefensie deelde slechts inhoudelijke kennis. “We hebben alle artistieke vrijheid”, zegt Nuyens. Hoewel ze allebei mede-eiser zijn in de klimaatzaak van Milieudefensie tegen Shell, vinden ze hun toneelstuk niet activistisch. “Artivisme, zoals de mengeling van kunst en activisme genoemd wordt, is niet aan ons besteed.”

Het theaterduo deed grondige, inhoudelijke research. Ze lazen studies, verslagen en speeches van Shell. Ze kochten allebei één aandeel in het oliebedrijf, om zo de aandeelhoudersvergadering bij te kunnen wonen. Alle facetten van de naderende rechtszaak,

die de rechter in december behandelt, fascineert ze. Inclusief de hamvraag: wat schieten we er eigenlijk mee op?

Niets, zegt de Shell-baas op het toneel meermaals. Het perspectief dat een rechtszaak van Milieudefensie ook niet het verlossende antwoord is op de klimaatcrisis, resonanceert in de voorstelling. Dit laat zien dat de theatermakers geen promotiepraatje voor Milieudefensie op de planken hebben gebracht. Hun toneelstuk is onderzoekend, niet belerend. Hoewel klimaatontkenners en -twijfelaars dat wel zo zullen ervaren. Want de discussie over de ernst van het klimaatprobleem, die laten de theatermakers achterwege. Dat is een gepasseerd station. Het lot van de aarde hangt ervan af, zeggen de makers. Ze presenteren nu hun analyse: hoe kon het zo uit de hand lopen, en wie heeft daarin welke rol?

Uitpraten

Door het opvoeren van een topambtenaar – keurig jasje, op rode naaldhakken – biedt het theaterduo een kijkje in de positie van de politici die in klimaatbeleid voorzichtigheid betrachten. “Traagheid is goed”, zegt de ambtenaar in haar rol. Want bij een politieke macht die keihard knopen doorhakt, zonder inspraak en gepolder, verschuift de democratie al snel richting een autocratie. Een docent maatschappijleer, de tweede rol van Spijkers in De zaak Shell, zegt dat hij moedeloos wordt van het resultaat van alle overleg: het Klimaatakkoord, vol met cijfertjes, doelen en percentages.

“Wij geven alle hoofdrolspelers in het klimaatdebat in ons stuk een stem, om de impasse in het klimaatprobleem te ontleden”, zegt Nuyens. “We laten iedereen eens werkelijk uitpraten.” De makers hopen zoveel mogelijk mensen aan het denken te zetten, als het even kan ook buiten de ‘groene bubbel’. Ze hebben hoop dat dit slaagt, ook omdat politici komen kijken, van GroenLinks en CDA, net als managers uit de chemische industrie.

Een treurige sfeer sluipt de zaal binnen wanneer de Vlaamse actrice Musia Mwankumi (21), in het toneelstuk vertolker van ‘de nieuwe generatie’, een voorspelling doet over de rechtszaak van Milieudefensie tegen Shell. “Begin volgend jaar wordt Shell schuldig bevonden. De kranten staan vol van dit goede nieuws.” Maar het bedrijf gaat in hoger beroep,

schetst ze, daarna in cassatie. “Voor je het weet zijn we vijftien jaar verder en niets opgeschoten.” Voormalig eilandbewoners varen in kano’s over hun gezonken huizen en de aarde zucht onder hitte, zegt Mwankumi met een lichte trilling in haar stem. Ze speelt geen rol, ze is daadwerkelijk een klimaatstaker. “Ik ben niet de hoop, maar eerder de wanhoop”, zegt ze.

Hierin klinkt een echo van de woorden van ’s werelds beroemdste klimaatstaker, de Zweedse Greta Thunberg, die tot haar frustratie door politici en wetenschappers als teken van hoop wordt gezien. Thunbergs woeste reactie op de lakse houding van wereldleiders (*How dare you!*) kreeg applaus.

Ook de theatermakers bekruipt soms een gevoel van wanhoop over het klimaat, zeiden ze tijdens de afsluiting van de voorstelling, die geen ontmaskering van een dader kent. Ook als toneelstuk blijft de klimaatcrises een verhaal met open eind. De kernzin uit het toneelstuk is: “De toekomst is onzeker, en dat is hoopvol”. Maar een terloopse uitspraak van de Shell-directeur beklijft langer. “Als je individuen verantwoordelijk maakt terwijl ze elke dag in de krant lezen dat de aarde ongekend opwarmt, wat krijg je dan? Een hoopje mensen die zich verantwoordelijk voelen voor alles, maar invloed hebben op niets.”

“Steeds als ik ernaar luister, vind ik het betoog van de Shell-directeur best sterk”, zegt De Wit. Wel beschouwt ze het betoog als een gelikte tekst vol retorische trucs. “Er waren zelfs toeschouwers”, zegt Nuyens, “die vonden dat Shell overdreven goed uit de verf komt in de uitvoering.”

Shell zelf reageert niet op het theaterstuk. Een woordvoerder laat weten geen mening of statement te geven over de manier waarop de visie van het olie- en gasbedrijf, ongevraagd, op de bühne wordt gebracht.

Zelf zien

'De zaak Shell', gemaakt door Frascati Producties en de Nwe Tijd, ligt twee weken stil, vanwege het coronabeleid. Daarna staan er, tot in december, nog tien uitvoeringen gepland door het hele land. Het maximaal aantal bezoekers is, vanwege Covid-19-eisen, beperkt tot dertig. De uitvoering digitaal bekijken is soms mogelijk. Meer info: frascatitheater.nl

Lees ook:

Shell liet het kelderluik open staan, heeft een rechtszaak kans van slagen?

Milieuorganisaties klagen samen Shell aan, maakten ze dinsdag bekend. Ze eisen dat de energiereus stopt met olie- en gasprojecten. Zeker geen kansloze zaak, zeggen deskundigen. ['Het zou zomaar in één keer kunnen lukken.'](#)